

William D. Lutz

Zsargon*

A *zsargon* a 14. század óta adatolt szó; késő-közéangol alakjai: *iargo(u)n*, *gargoun*, *girgoun* 'madárcsicsergés, értelmetlen beszéd, zagyvaság'; az ófrancia *jargoun* (~ *gargon* ~ *gergon* szóból); talán hangutánzó eredetű. Gyakran pejoratív jellegű gyűjtőnév, amely alá többféle különös nyelvváltozatot sorolnak, úgy mint zagyvának vélt beszédet, halandzsát, szlenget, pidzint, illetve — leggyakrabban — valamely sajátos szakmai, foglalkozási vagy egyéb típusú csoportnyelvet. A terminust gyakran a jogtudománnyal, az orvostudománnyal, illetve a természettudományokkal hozzák kapcsolatba, vö. *szakzsargon*, *tudományos zsargon*. A szakmai, foglalkozási vagy egyéb típusú csoporton kívül álló személyek számára a *zsargon* bővelkedik olyan szavakban és szerkezetekben, amelyek nem jellemzik az általános angol nyelvhasználatot. Ez a laikusok számára gátolhatja a megértést, de a csoport tagjai ismerik ezt a fajta nyelvhasználatot, és általában jól szolgálja a feladatát. Mivel a terminológia és a stílus számukra kézenfekvő és ismert, ezért esetleg a csoporton kívül is használják: vagy akaratlanul, mert a kérdéses témával kapcsolatban ez tűnik a legmegfelelőbbnek, vagy azért, mert hatást vagy nyomást akarnak gyakorolni valakire.

A *zsargon* mint verbális gyorsírás

Azok számára, akik értik, a *zsargon* olyasféle gyorsírás, amely szükségtelessé teszi a hosszú magyarázatokat. Ha egy szakmai vagy másféle csoport tagjai használják, akkor megfelelő és hatékony nyelv lehet. Orvosok számára az epehólyag sebészeti eltávolításának neve *cholecystectomy*. Jogászok számára az angol *involuntary conversion* kifejezés valamely vagyontárgy megsemmisülését jelenti lopás, baleset vagy kiselejtezés következtében, az *estoppel* pedig arra utal, hogy az egyik felet saját cselekedetei megakadályozzák abban, hogy olyan követeléssel álljon elő, amely a másik félnek károsodást vagy veszteséget okoz. A sebészek nyelvhasználatának vizsgálata azt mutatta, hogy operáció közben a *zsargon* használata elősegíti a tömör és világos információcserét, a jogászok pedig hosszú időn keresztül fáradoztak azon, hogy elérjék a jogi terminusok szabatos meghatározását, amely elkerülhetetlenül egy bizonyos *zsargon* használatával jár. Hasonlóképpen, olyan újabb keletű szakmák, mint a számítástech-

* L.[UTZ], W.[ILLIAM] D.: Jargon. In: *The Oxford Companion to the English Language*. Editor TOM MCARTHUR. Oxford–New York, Oxford University Press, 1992. 543–4.

nika is kialakították a maguk zsargonját, amelybe olyan angol kifejezések tartoznak, mint *dynamic random access memory* '(dinamikus közvetlen hozzáférésű) memória, RAM, közvetlen elérésű írható-olvasható tár', *read only memory* 'csak olvasható memória, ROM', *core dump* 'a processzor aktuális állapotát megőrző file hibaanalízishez' és *cache buffer* '(nagy sebességű) gyorsító tár, puffer'.

A zsargon mint a csoporthoz való tartozás jele

Az, aki egy csoport zsargonját képes megérteni és használni, egyfajta azonossági jeggyel rendelkezik: aki ismeri a zsargont, a csoporthoz tartozik, aki pedig nem, az még akkor sem, ha egyébként rendelkezik a többi képességgel, amely a csoport tagjait jellemzi. Bizonyos értelemben a zsargon használatának képessége jelzi, hogy a használója a csoport normáihoz igazodik, elfogadja és érti a csoport alapvető gondolatait, elveit és gyakorlatát. Ráadásul a zsargon használata a szakértelem és presztízs egyfajta tanúsítványaként szolgál mindazok számára, akik használják, különösen, ha a kérdéses zsargont használó szakma társadalmi elismertségnek örvend. A zsargon használata a használót egy szakma képviselőjeként azonosít(hat)ja, és többé-kevésbé ráruházza a szakmai csoport presztízsét.

A zsargon kísértései

Bár a zsargonnak meglehet és megvan a maga jogos szerepe, talán jobban ismerjük arról az oldaláról, hogy miként élnek vele vissza: hogyan keverik és zavarják össze az emberek a dolgokat, hogyan bonyolítják feleslegesen a beszédüket, miközben mondanivalójuknak és önmaguknak a fontosság és a kifinomultság mázát kölcsönzik. Míg az orvosok talán könnyen megértik, hogy a *bilaterális perorbitális haematoma* jelentése 'véraláfutás, monokli [mindkét] szem körül', a *cephalalgia* 'fejfájás', az *emesis* pedig 'hányás', betegek csak ritkán vagy éppenséggel sohasem értik meg, hogy mit is jelentenek ezek a szavak. A zsargon lehetőséget ad arra is, hogy igen egyszerű gondolatokat bonyolultaknak és mélyértelműeknek tüntessünk föl. Jóval mélyebb benyomást kelt, ha valaki azt írja, hogy „a képződmény lokálisan argillózus jellege ellenére dominánsan arenózus volt”, mint ha azt írná, hogy „a talaj több helyen agyagos, de általában inkább homokos volt”. A zsargont alighanem hatásosabbnak véli az a biológus, aki így ír: „Bár normális körülmények között csoportkerülő, a mosómedve mesterségesen fokozott táplálékfelvétel lehetősége esetén olykor más egyedekkel társul” — ahelyett, hogy: „A mosómedvék magányosan élnek, csak akkor verődnek csapatba, ha az ember táplálja őket”. Általában véve, amikor a zsargont nem a kommunikációra használjuk, hanem arra, hogy vele magunk vagy a mondanivalónk fontosságát kiemelve hatást keltsünk, illetve hogy valamely csoport-

hoz való tartozásunkat kifejezzük, akkor a kommunikáció torzul ezáltal, a zsargon pedig valóban olyasvalamivé alakulhat át, mint a madarak csiripelése.

Irodalom

- GREEN, JONATHON (1984): *Newspeak. (A Dictionary of Jargon)* [Újbeszél.* Zsargonszótár]. London, Routledge and Kegan Paul.
- HUDSON, KENNETH (1978): *The Jargons of the Professions* [Foglalkozási zsargonok]. London, Macmillan.
- MILLER, DON ETHAN (1981): *The Book of Jargon* [Zsargonkönyv]. New York, Macmillan.

(Fordította Cseresnyési László)

* A címre vö. Orwell: *1984*. Ford. Szíjgyártó László. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1989. Kül. 329–30 és kk. (A szerk.)